

Models and Approaches of Digital Library Quality Performance Assessment

F. Torkashvand¹

S. Tahmasbi Limooni² | S.A. Razavi³

Received: 18, June 2019

Accepted: 15, Sep. 2019

Purpose: To review quality models and approaches to digital library performance.

Methodology: This article is an overview article. The library method is used by searching and retrieval tools on the web to collect scientific and research documents in this field. As the literature related to the measurement of the quality of digital library services, including research and review, was searched on the scientific databases of Science Direct, Gesture, Emerald, Scopus and Google Scholar, during the years 2000 - 2018. The articles were selected based on qualitative criteria based on purpose, evaluation and final articles. Of the 66, 735 original articles retrieved, 18 articles had qualitative criteria. Endnote software has been used to integrate search results. To validate the results, a specialist was used other than the research team.

Findings: A number of approaches have been suggested in the literature for evaluating digital libraries. The performance of digital libraries is a qualitative assessment of the functionality of the digital libraries as a combination of three general categories of Usability, functionality and accessibility. The results show that research carried out in the main dimensions of digital library service quality assessment is in the dimension of Usability and accessibility with a frequency of 33% and then the function with a frequency of 28%, and in the sub component of reliability dimension with percentage The prevalence of 38% has the highest frequency, and privacy with a frequency of 16% has the lowest frequency, which indicates the vacuums and dispersion of research done in this direction.

Conclusion: A combination of three indicators, ie Usability, functionality and accessibility serve best to for evaluating the performance of in digital environments.

Keywords:

Digital libraries, Performance measurement, Qualitative evaluation, Evaluation models

DOI: 10.30484/nastinfo.2019.1939.1741

1. PhD Candidate, Knowledge & Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran, f.torkashvand94@gmail.com
2. Assistant Professor, Knowledge & Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran (Corresponding author), sa.tahmasebi2@gmail.com
3. Assistant Professor, Knowledge & Information Science, Babol Branch, Islamic Azad University, Babol, Iran, aa_razavi@yahoo.com

شاخص‌های عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی

فتانه ترکاشوند^۱ | صفیه طهماسبی لیمونی^۲
سیدعلی اصغر رضوی^۳

هدف: شناسایی الگوهای سنجش کیفیت عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی به‌منظور استخراج معیار برای ارزیابی عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی. **روش‌شناسی:** محتوای ۱۸ مقاله از میان ۶۶۷۳۵ مقاله مرتبط با کیفیت‌سنجی خدمات کتابخانه‌های دیجیتالی از پایگاه‌های معتبر بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ براساس معیارهای کیفی مبتنی بر هدف، ارزیابی و مقالات نهایی انتخاب و تحلیل شد. به‌منظور یکپارچه‌سازی نتایج جستجو از نرم‌افزار اندنوت استفاده شد. اعتبارسنجی نتایج با استفاده از روایی صوری و نظر متخصصان بیرون از گروه پژوهش احراز شد.

یافته‌ها: کیفیت‌سنجی عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی دارای رویکرد ترکیبی شامل کاربردپذیری، کارکرد، و دسترس‌پذیری است. پژوهش‌ها در سه بُعد به‌ترتیب ۲۳۸/۸٪، ۵۵/۵٪، و ۳۳/۳٪ بود.

نتیجه‌گیری: رویکرد ترکیبی به‌سبب بهره‌گیری از معیارهای پذیرفتنی برای ارزیابی عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی مناسب است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

دریافت: ۹۸/۰۳/۲۹ پذیرش: ۹۸/۰۶/۲۵

۱. دانشجوی دکتری گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
f.torkashvand94@gmail.com
۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
(نویسنده مسئول)
sa.tahmasebi2@gmail.com
۳. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، واحد بابل، دانشگاه آزاد اسلامی، بابل، ایران
aa_razavi@yahoo.com

کلیدواژه‌ها

کتابخانه‌های دیجیتالی، سنجش عملکرد، کیفیت‌سنجی، الگوهای ارزیابی

مقدمه

برای ارائه مؤثر خدمات دیجیتالی توجه به استانداردهای کیفیت نیاز است. تقویت نقاط قوت و رفع نقاط ضعف موجب افزایش کیفیت خدمات می‌شود. کیفیت خدمات کتابخانه‌های دیجیتالی به برآوردن انتظارات کاربر نهایی است. درباره کتابخانه‌های دیجیتالی این به معنی راحتی و کاربردپذیری و دسترسی به منابع اطلاعاتی است (Xu & Du, 2018). کتابخانه دیجیتالی نه فقط مجموعه‌ای از منابع اطلاعاتی، بلکه جامعه‌ای دیجیتال برای ارتباطات کاربران، یادگیری الکترونیکی، و پژوهش‌های خاص است (Hu, Hu, & Yan, 2014).

در حال حاضر، فشارهای فزاینده‌ای بر کتابخانه‌ها وارد می‌شود تا ارزیابی عملکرد خود را به جای استفاده از شاخص‌های ارزیابی منابع و داده‌ها، براساس معیارهای نتیجه‌محور قرار دهند.

سنجش کیفیت خدمات کتابخانه‌ها می‌تواند با فراهم‌آوری اطلاعات زمینه‌ای لازم و شناخت نقاط قوت و ضعف خدمات کتابخانه‌ها، شالوده مطمئنی برای برنامه‌ریزی راهبردی در جهت بهبود کیفیت خدمات آنها باشد (Lane, Anderson, Ponce, & Natesan, 2012).

مدل‌ها و چارچوب‌های مختلفی برای ارزیابی کیفیت خدمات دیجیتالی کتابخانه‌ها پیشنهاد شده است (Ahmad & Abawajy, 2013). سیادت، مؤمنی، و علیپور حافظی (۱۳۹۶) تحلیل مفهومی الگوی دیجی‌کوال را با چارچوب نظری پنج-اس^۱ در مفاهیم کتابخانه دیجیتالی انجام دادند. اندک‌اند پژوهش‌هایی که از سایر ابزارهای ارزیابی کیفیت خدمات کتابخانه‌ها استفاده کرده باشند. پاپی (۱۳۸۶) در پایان‌نامه خود به ارزیابی کیفی وب‌سایت‌های کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه‌های دولتی ایران با استفاده از ابزار دابلو کیوای تی^۲ پرداخت. اردکانی، طاهری دمنه، و منصور (۱۳۸۸) کیفیت خدمات الکترونیکی کتابخانه را با استفاده از مدل ای‌کوال^۳ ارزیابی کرده‌اند. یکی از معدود پژوهش‌ها در زمینه ارزیابی کیفیت خدمات الکترونیکی کتابخانه را با استفاده از ابزار ای‌تی‌یو لایبکوال^۴ بررسی کرده است (Einasto, 2017). در پژوهشی دیگر ابزاری متشکل از ۱۰۴ گویه و ده بُعد برای ارزیابی خدمات کتابخانه‌ای طراحی شد که شامل سهولت استفاده، زیبایی‌شناختی وب‌سایت، پیوندها، اعتماد، مجموعه حمایت، اطمینان، محرمانگی، امنیت، سهولت دسترسی، انعطاف‌پذیری، و سفارشی‌سازی شخصی‌سازی (Calvert, 2008). در مطالعه‌ای نیز مدلی براساس تلفیق مدل لایب‌کوال و Cano ارائه شد که مطابق ادعای پژوهشگران

1. SS
2. WQET
3. EQual
4. ETULibQual

نیازمند انجام مطالعات تجربی بیشتر هستند (Zhang, Bi, & Xiao, 2017). همان‌گونه که مشهود است رویکردهای متفاوتی برای ارزیابی کتابخانه دیجیتالی پیشنهاد شده است.

روش‌شناسی

مقاله حاضر ادبیات مرتبط با سنجش کیفیت کتابخانه‌های دیجیتالی را تحلیل می‌کند. جستجوی اولیه با کلیدواژه‌های ارزیابی، کتابخانه‌های دیجیتالی، کیفیت خدمات، لایب‌کوال و... در پایگاه‌های ایرانی و کلیدواژه‌های Digital Libraries, Assessment, DigiQual, LibQUAL, Quality و... بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ در پایگاه‌های خارجی انجام شد. معیارهای داوری توسط همتایان و امکان دسترسی تمام‌متن در انتخاب مقاله‌های نهایی برای این بررسی رعایت شد. در مرحله نخست ۶۶۷۳۵ مقاله بازبینی شد (جدول ۱).

جدول ۱. آثار یافت‌شده در هریک از پایگاه‌های اطلاعاتی در نخستین مرحله

فراوانی و درصد مقاله یافت شده		پایگاه‌های خارجی	فراوانی و درصد مقاله یافت شده		پایگاه‌های فارسی
۱۱۱۸	٪ ۱/۶۷	ای‌بی‌اس‌کو	۲۵۴	٪ ۰/۳۸	ایراندک
۱۱۲۰۸	٪ ۱۶/۷۹	جی استور	۷۵۰	٪ ۱/۱۲	علوم منطقه‌ای
۷۷۲۵	٪ ۱۱/۵۷	امرالد	۳۴	٪ ۰/۰۵	جهاد دانشگاهی
۲۱۵۱	٪ ۳/۲۲	گوگل اسک	۱۵۰	٪ ۰/۲۲	مگیران
۳۲۲۱۲	٪ ۴۸/۲۶	ساینس دایرکت	۱۱۱۳۳	٪ ۱۶	نورمگز
۵۴۴۱۴		جمع	۱۲۳۲۱		جمع

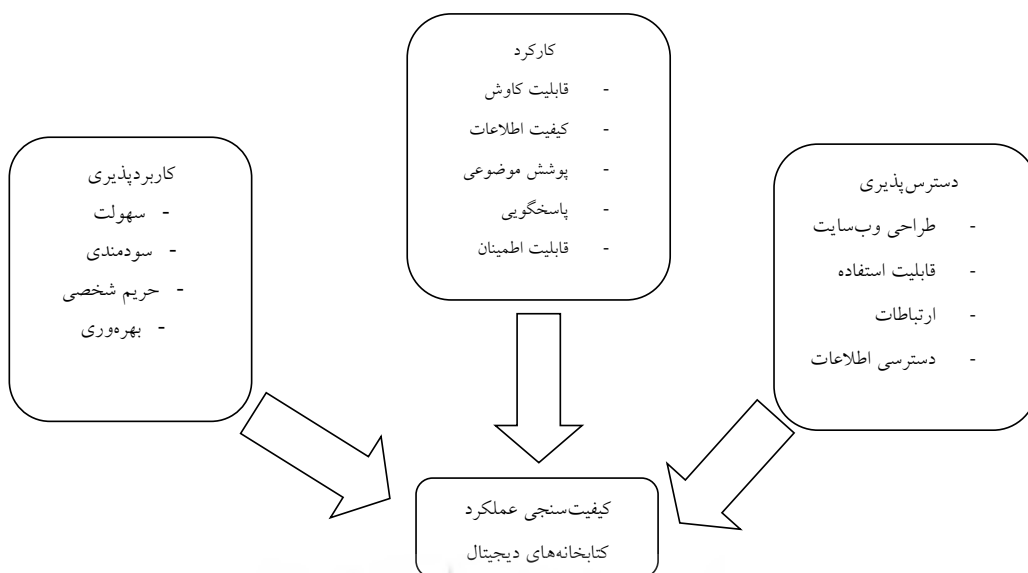
در مرحله بعدی، پس از یکپارچه‌سازی نتایج جستجو با استفاده از نرم‌افزار اندنوت^۱ و حذف عناوین تکراری یا نامرتبط، ۴۸۸۰۰ مقاله باقی ماند. این تعداد از روی عنوان و چکیده بررسی و موارد نامرتبط حذف و ۱۲۹۷ مقاله باقی ماند. در مرحله نهایی، مقالات برخوردار از معیارهای ارزیابی کیفیت و منطبق با معیارهای گروه پژوهش وارد مرحله مرور نهایی شدند و معیارها و شاخص‌هایی که بیشترین تکرار را داشتند، مشخص شدند و توسط رویکرد ترکیب استراتژی‌هایی (که مکرراً برای ارزیابی کتابخانه‌ها از نظر نیازهای مراجعه‌کننده استفاده می‌شوند)،

1. EndNote

دسته‌بندی و در قالب یک مدل پیشنهادی ارائه شدند. به‌طور کلی، از ۶۶۷۳۵ مقاله بازیابی شده اولیه، ۱۸ مقاله واجد معیارهای کیفی بودند. برای اطمینان از روایی صوری، نظر موافق پنج نفر عضو هیئت علمی دانشیار به بالا در گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه‌های دولتی دارای تخصص و سابقه اجرایی در حوزه کتابخانه دیجیتال اخذ شد. برای کنترل کیفیت ۱۸ مقاله‌ای که در این مرور تحلیل خواهد شد فهرست ارجاع‌های آنها نیز با معیارهای گروه پژوهش مطابقت داده شد. نتیجه بررسی در این گام نیز منبع جدیدی را به منابع انتخاب‌شده اضافه نکرد. برای اطمینان از اعتبار دسته‌بندی نتایج، کنترل دیگری روی حدود ۲۰ درصد از منابع مطالعه‌شده در این پژوهش انجام شد. مقاله‌های انتخاب‌شده متخصصان، دوباره دسته‌بندی شد. در نهایت، دسته‌بندی انجام‌گرفته نیز تفاوت چندانی با دسته‌بندی پژوهش، در عنوان دسته‌ها نداشت.

یافته‌ها

معیارهای ارزیابی کیفیت عملکرد کتابخانه‌های دیجیتال ناهمگون است. برای درک درست از وضعیت و گردآوری داده‌های مربوط به نیازهای کاربران، به روش ارزیابی چندگانه نیاز است. از دیدگاه اقتصاد اطلاعات، ارزش اطلاعات با افزایش میزان استفاده از آن ارتقاء می‌یابد. این قاعده درباره کتابخانه‌های دیجیتال نیز مصداق دارد و می‌تواند به طراحان و توسعه‌دهندگان کتابخانه‌های دیجیتال کمک کند. این نگرش با دیدگاه برخی پژوهشگران (Carvalho & White, 2004; Xie, 2006; Snead et al., 2005; Bertot et al, 2006; McClure & Bertot, 2001) همخوان و سازگار است. ایشان معتقدند رویکردهای چندگانه، بسیار بهتر می‌توانند نیازهای کاربران را شناسایی و ارزیابی کنند. بنابراین به نظر می‌رسد تلفیق روش‌های ارزیابی بتواند مفید باشد. بر این اساس، کیفیت‌سنجی عملکرد کتابخانه‌های دیجیتال را در قالب سه مقوله کاربردپذیری، کارکرد، و دسترس‌پذیری جمع کرده‌ایم (شکل ۱).

شکل ۱. مدل پیشنهادی پژوهش برای کیفیت‌سنجی عملکرد کتابخانه‌های دیجیتالی

کاربردپذیری^۱:

کاربردپذیری عبارت است از «میزان کاربرد یک محصول خاص توسط کاربران خاص برای تحقق هدف‌های خاص و در یک بافت خاص با رضایتمندی، اثربخشی، و کارایی» (Iso-Ahola, Jackson, & Dunn, 1994). کاربردپذیری مشخص می‌کند که کتابخانه دیجیتالی تا چه حد قادر به انجام فعالیت‌های مطلوب است (Cavalho & White, 2004). به نظر می‌رسد هدف از ارزیابی کاربردپذیری چگونگی تعامل کاربران با سامانه و درک واکنش‌های آنها دربارهٔ سهولت، سودمندی، حریم شخصی و بهره‌وری است (Dalrymple & Zweizig, 1992; Hert, 2001). مقصود از سهولت، سادگی و فهم‌پذیر بودن نحوهٔ بهره‌گیری و آسانی کسب مهارت‌های استفاده از آن است (سلامی و میری، ۱۳۹۴). سودمندی به معنی دستیابی به اطلاعات و بی‌نیازی از مراجعه حضوری به کتابخانه است (سلامی و میری، ۱۳۹۴، ۱۷۱).

حریم شخصی حفاظت از اطلاعات کاربران و امنیت آنها در تراکنش‌هاشان با کتابخانه است. سنجش آن با میزان اطمینان کاربران از محرمانه ماندن اطلاعات شخصی‌شان است (یوسف‌زاده نجدی تبریزی و صنعت‌جو، ۱۳۹۴). بهره‌وری نیز به توان کتابخانه به رساندن کاربر به بهترین نتایج در کوتاه‌ترین زمان است (سیادتی، مؤمنی، و علیپور حافظی، ۱۳۹۶).

1. Usability

کارکرد^۱:

کارکرد را «میزان برآورد انتظارهای کاربران توسط اطلاعات و خدمات یک کتابخانه دیجیتال و میزان همخوانی محتوای ارائه شده با هدف و فلسفه وجودی آن» تعریف می کنند. کارکرد، انتظارهای کاربران را در زمینه های قابلیت کاوش، کیفیت اطلاعات، پوشش موضوعی، پاسخگویی، و قابلیت اطمینان مقوله بندی می کند (اسفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۸۷). کارکرد تعیین می کند که کتابخانه دیجیتالی تا چه حد کاربران را به استفاده از ویژگی های مختلف کتابخانه دیجیتالی قادر می سازد (Cavalho & White, 2004). در این بخش، قابلیت کاوش اشاره دارد به ویژگی های جستجو، مکان، و بازیابی مواد مرتبط (نائیچ، نوروزی، و حمیدی، ۱۳۹۱). منظور از کیفیت اطلاعات هم، مفید بودن اطلاعات و متناسب بودن اطلاعات با نیازهای کاربران است (سلامی و میری، ۱۳۹۴).

پوشش موضوعی به میزان جامعیت اطلاعات و در راستای هدف کتابخانه دیجیتالی وابسته است (نائیچ، نوروزی، و حمیدی، ۱۳۹۱). پاسخگویی به معنی میزان انتظار بین کنش کاربران و پاسخ وب گاه و دردسترس بودن شبانه روزی اطلاعات است (سیادتی، مؤمنی، و علیپور حافظی، ۱۳۹۶). قابلیت اعتماد نیز میزان دقت، صحت، و اعتبار اطلاعات است (نائیچ، نوروزی، و حمیدی، ۱۳۹۱).

دسترس پذیری^۲:

دسترس پذیری در اختیار گذاشتن و کاربردپذیر کردن محتوای کتابخانه دیجیتال برای همه است (Nadler & Fuman, 2001). دسترس پذیری مشخص می کند کتابخانه دیجیتال تعامل با کاربران را تا چه حد ممکن می سازد (Cavalho & White, 2004). دیگران بر این باورند که دسترس پذیری، فراهم سازی، و دسترس پذیری فوری موجودی کتابخانه دیجیتال برای طیف گسترده ای از کاربران است (Bawden & Vilar, 2006). دسترس پذیری شامل مؤلفه های طراحی وب سایت، قابلیت استفاده، ارتباطات، و دسترسی اطلاعات است. طراحی وب سایت به معنی جذابیت بصری وب سایت است و آن ترکیب مناسب رنگ ها و اندازه حروف مناسب است (سلامی و میری، ۱۳۹۴). قابلیت استفاده، سرعت استفاده از خدمات کتابخانه دیجیتال برای کاربر است (نائیچ، نوروزی، و حمیدی، ۱۳۹۱). ارتباطات به امکان تعامل با کاربر (سلامی و میری، ۱۳۹۴) و دسترسی اطلاعات به معنی دردسترس بودن فیلدهای اطلاعات، فهرست اطلاعات، و برچسب هاست (نائیچ، نوروزی، و حمیدی، ۱۳۹۱).

1. Functionality
2. Accessibility

جدول ۲. جمع‌بندی یافته‌های پژوهش

مقوله اصلی		مقوله فرعی	
مقوله‌های استخراج شده	نویسندگان	فراوانی تکرار (درصد)	مقوله‌های استخراج شده
کاربردپذیری	Snead et al, 2005; Bertot et al, 2006; Xie, 2006; Carvalho & White, 2004; McClure & Bertot, 2001; Calvert, 2008; اسفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۸۷	(۲۸/۸) ۷	مقوله‌های استخراج شده
			سهولت
			سودمندی
			حریم شخصی
			بهره‌وری
			نویسندگان
			فراوانی تکرار (درصد)
	Xie, 2006; Calvert, 2008 ; اسفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۸۷؛ Xu & Du, 2018; Carvalho & White, 2004	۶ (۲۳/۳)	
	Xu & Du, 2018; Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1998; McClure & Bertot, 2001; Zhu, 2002; Xie, 2006; Carvalho & White, 2004	۶ (۲۳/۳)	
	Calvert, 2008; Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1998; Zhang, Bi, & Xiao, 2017	۳ (۱۶/۶)	
	سیادت، مؤمنی، و علیپور حافظی، (۱۳۹۶)؛ McInerney & Bird, 2005; Zhu, 2002; McClure & Bertot, 2001; Xie, 2006	۶ (۲۳/۳)	

مقوله فرعی		مقوله اصلی			
فراوانی تکرار (درصد)	نویسندگان	مقوله‌های استخراج‌شده	فراوانی تکرار (درصد)	نویسندگان	مقوله‌های استخراج‌شده
(%۲۷/۷) ۵	Xie, 2006; Parasuraman, Zeithaml, & Berry: 1998; جعفری‌گلو، حمیدی، انوری، و فامیل روحانی، ۱۳۹۳; Snead et al, 2005; McClure & Bertot, 2001	قابلیت کاوش			
(%۲۲/۲) ۴	Xu & Du, 2018; McInerney & Bird 2005;, McClure & Bertot, 2001; Xie 2006	کیفیت اطلاعات		Snead et al, 2005; Bertot et al, 2006; Carvalho & White, 2004; McClure & Bertot, 2001; Calvert, 2008;	کارکرد
(%۲۷/۷) ۵	Parasuraman, Zeithaml, & Berry: 1998; Webb & Webb, 2004; جعفری‌گلو، حمیدی، انوری، و فامیل روحانی، ۱۳۹۳; McClure & Bertot, 2001; Carvalho & White, 2004;	پوشش موضوعی	1 (%۲۳/۳)	استفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۸۷	
(%۲۲/۲) ۴	استفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۸۷; Webb & Webb, 2004; Parasuraman, Zeithaml, & Berry: 1998; Xie, 2006	پاسخگویی			
(%۳۸/۸) ۷	Debattista & et al, 2018; Webb & Webb, 2004; Parasuraman, Zeithaml, & Berry: 1998; Calvert, 2008; جعفری‌گلو، حمیدی، انوری، و فامیل روحانی، ۱۳۹۳; Xie, Zhu, 2002 2006;	قابلیت اطمینان			

مقوله فرعی		مقوله اصلی			
فراوانی تکرار (درصد)	نویسندگان	مقوله‌های استخراج‌شده	فراوانی تکرار (درصد)	نویسندگان	مقوله‌های استخراج‌شده
(۲۷/۷) ۵	Einasto, 2017; Calvert, 2008; McInerney & Bird, 2005; McClure & Bertot, 2001; Carvalho & White, 2004;	طراحی وب‌سایت		Snead et al, 2005; Bertot et al, 2006; Xie 2006; Carvalho & White, 2004; McClure & Bertot, 2001; Zhu, 2002;	دسترس پذیری
(۲۲/۲) ۴	Snead et al, 2005; Zhu, 2002; Zhang, Bi, & Xiao, 2017	قابلیت استفاده	۱۰	Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1998; Einasto, 2017;	
(۲۷/۷) ۵	جعفری‌نگو، حمیدی، انوری، و فامیل روحانی، ۱۳۹۳ Einasto, 2017; Zhu, 2002; Debatista & et al, 2017; سیادت، مؤمنی، و علیپورحافظی، ۱۳۹۶; Xie, 2006	ارتباطات	(۵۵/۵) ۱۰	Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1998; Einasto, 2017; اسفندیاری مقدم و بیات، ۱۳۷۷	
(۲۷/۷) ۵	Einasto, 2017; Parasuraman, Zeithaml, & Berry, 1998; Calvert, 2008; Debatista & et al, 2017; Carvalho & White, 2004	دسترسی اطلاعات			

در مدارکی که بررسی کردیم بُعد کاربردپذیری و دسترس پذیری، به ترتیب ۳۸/۸ درصد و ۵۵/۵ درصد، و بُعد کارکرد ۳۳/۳ درصد مطرح شده است از مؤلفه‌های فرعی بُعد قابلیت اطمینان با ۳۸/۸ درصد بیشترین و بُعد حریم شخصی با ۱۶/۶ درصد کمترین میزان مطرح بوده است.

نتیجه گیری

هیچ الگویی به سادگی قادر به در نظر گرفتن همه جنبه‌های فنی، سازمانی، و اجتماعی نظام‌های پیچیده کتابخانه‌های دیجیتالی نیست. بررسی ما نشان داد معیارهای استاندارد چندانی برای ارزیابی کتابخانه‌های دیجیتالی وجود ندارد.

یافته‌های پژوهش نشان داد رویکردهای متفاوتی برای ارزیابی کتابخانه دیجیتالی پیشنهاد شده است. سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان و سرپرستان کتابخانه‌های دیجیتالی می‌توانند با استفاده از الگوی مفهومی مستخرج، تدابیر شایسته‌ای را جهت توسعه کیفیت خدمات کتابخانه‌های دیجیتالی و ارتقای عملکرد آنها اتخاذ کنند. پژوهشگران نیز قادر خواهند بود تا نتایج را براساس تجربیات عملی تطبیق دهند تا نتایج قابل تعمیم‌تری به دست آید. همچنین، با در اختیار داشتن ابزار و روش پژوهش‌های انجام‌شده، پژوهشگران و کتابداران کتابخانه‌ها می‌توانند مسیر انجام پژوهش‌های آتی را در این زمینه انتخاب کنند. از سوی دیگر، انجام چنین پژوهش‌هایی دانش آگاهی و الگوی عملیاتی واقع‌بینانه در اختیار کتابداران و دست‌اندرکاران کتابخانه‌های دیجیتالی قرار می‌دهد.

در پایان پیشنهاد می‌شود هنگام ارزیابی کتابخانه دیجیتالی مؤلفه‌های زیر رعایت شود:

- چارچوب ارزیابی انعطاف‌پذیر و ارزیابی چندسطحی باشد؛
- تدوین فهرست روزآمدی از فعالیت‌های ارزیابی و روابط آنها می‌تواند به تدوین روش مناسب کمک کند و به توافق عمومی یاری رساند؛
- هر الگو قبل از انتخاب نهایی باید یک دوره بحث، بازنگری، و اعتبارسنجی را بگذراند؛
- به نظر می‌رسد چارچوب مفهومی ارزیابی عملکرد در کتابخانه‌های دیجیتالی انسجام و روشنی کافی ندارد. کتابخانه‌های دیجیتالی به‌ویژه در ایران، از این رویکردها به میزان کافی به‌کار نمی‌برند. پیشنهاد می‌شود دست‌نامه‌های عملی اصول و فنون ارزیابی عملکرد در کتابخانه‌های دیجیتالی، تهیه و تدوین شود.

مآخذ

- اردکانی، سعید؛ طاهری دمنه، محسن؛ و منصور، حسین (۱۳۸۸). ارزیابی خدمات الکترونیکی کتابخانه با استفاده از مدل ای کوال مورد مطالعه: کتابخانه‌های دانشگاه یزد. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات (مجله علوم تربیتی و روانشناسی)* ۱۶ (۱)، ۴-۵.
- اسفندیاری مقدم، علیرضا؛ بیات، بهروز (۱۳۸۷). کتابخانه‌های دیجیتال: پژوهش‌های ارزیابی محور. *مباحث و ملاحظات کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۱ (۳)، ۲۰۷-۲۴۰.
- پایی، زینب (۱۳۸۶). ارزیابی کیفی وبسایتهای کتابخانه‌های دانشگاهی دانشگاه‌های دولتی ایران به منظور ارائه پیشنهادهایی در جهت ارتقاء کیفیت آنها. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، اهواز.
- جعفری‌گل، مریم؛ حمیدی، محسن؛ انوری، شاپور؛ و فامیل روحانی، سیدعلی‌اکبر (۱۳۹۳). ارزیابی کیفیت خدمات کتابخانه‌های دیجیتال براساس الگوی دیجی کوال (مورد مطالعه: کتابخانه دیجیتال دانشگاه تهران). *پژوهش‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۴۸ (۲)، ۳۰۹-۳۲۴.
- سلامی، مریم؛ میری، انیس (۱۳۹۴). مطالعه تأثیر کیفیت ساختاری و محتوایی وبسایت کتابخانه‌های عمومی بر رضایت و وفاداری الکترونیکی کاربران. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۸ (۲)، ۱۶۷-۱۸۵.
- سیادت، لیلاسادات؛ مؤمنی، عصمت؛ و علیپورحافظی، مهدی (۱۳۹۶). تحلیل مفهومی الگوی دیجی کوال براساس چارچوب نظری پنج-اس. *مطالعات دانش‌شناسی*، ۳ (۱۱)، ۵۹-۷۶.
- یوسف‌زاده نجدی تبریز، الهام؛ صنعت‌جو، اعظم (۱۳۹۴). سنجش کیفیت خدمات الکترونیکی کتابخانه‌های دانشگاه فردوسی مشهد از دیدگاه کتابداران و دانشجویان تحصیلات تکمیلی برپایه مدل تلفیقی لیب‌کوال، دیجی کوال و ای‌اس کوال. *پژوهشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۵ (۲)، ۱۰۷-۱۲۶.
- نائیچ، الهام؛ نوروزی، یعقوب؛ حمیدی، محسن (۱۳۹۱). دیجی کوال ابزاری برای سنجش کیفیت کتابخانه‌های دیجیتال: مطالعه موردی در کتابخانه دیجیتال دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد از دیدگاه کاربران. *دانش‌شناسی*، ۵ (۱۷)، ۸۵-۱۰۴.
- Ahmad, M., & Abawajy, J. H. (2014). Digital library service quality assessment model. *Procedia-social and behavioral sciences*, 129, 571-580.
- Bawden, D., & Vilar, P. (2006). Digital libraries: to meet or manage user expectations. *Aslib Proceedings: New Information Perspectives*, 58 (4), 346-354.
- Bertot, J. C. et al. (2006). Functionality, usability and accessibility: Interactive user-centered

- evaluation strategies for digital libraries. *Performance Management and Metrics*, 7 (1), 17-28.
- Calvert, P. J. (2008). *Assessing the effectiveness and quality of libraries*. PhD Dissertation, Victoria University of Wellington.
- Carvalho, S., & White, H. (2004). Theory-based evaluation: the case of social funds. *American journal of evaluation*, 25 (2), 141-160.
- Dalrymple, P. W., & Zweizig, D. L. (1992). Users' experiences of information retrieval systems: an exploration of the relationship between search experience and affective measures. *Library and Information Science Research*, 14 (2) 167-181.
- Debattista, J., Lange, C., Auer, S., & Cortis, D. (2018). Evaluating the quality of the LOD cloud: an empirical investigation. *Semantic Web*, 9 (6), 859-901.
- Debattista, J., & McKenna, L., & Brennan, R. (2018). Understanding information professionals: a Survey on the quality of linked data sources for digital libraries. Retrieved January 25, 2020, from <http://doras.dcu.ie/22979/1/ODBASE2018Library.pdf>
- Einasto, O. (2017). The instrument for evaluating the academic library e-service quality. *Bibliothek Forschung und Praxis*, 41 (3), 308-318.
- Hert, C. A. (2001). User-centered evaluation and its connection to design. In C. R. McClure & J. C. Bertot (Eds.), *Evaluating Networked Information Services: Techniques, Policy, and Issues* (Chap. 8), (pp. 155-174). NJ, Medford: Information Today.
- Hu, C. P., Hu, Y., & Yan, W. W. (2014). An empirical study of factors influencing user perception of university digital libraries in China. *Library & Information Science Research*, 36 (3-4), 225-233.
- Iso-Ahola, S. E., Jackson, E., & Dunn, E. (1994). Starting, ceasing, and replacing leisure activities over the life-span. *Journal of leisure research*, 26 (3), 227-249.
- Lane, F. C., Anderson, B. k. Ponce, H. F. & Natesan, P. (2012). Factorial invariance of LibQUAL+® as a measure of library service quality over time. *Library & Information Science Research*, 34 (1), 22-30.
- McClure, C. R., & Bertot, J. C. (2001). Introduction. In C. R. McClure and J. C. Bertot (Eds.), *Evaluating Networked Information Services: Techniques, Policy, and Issues*, (xiii-

- xx). NJ, Medford: Information Today.
- McInerney, C. R., & Bird, N. J. (2005). Assessing website quality in context: Retrieving information about genetically modified food on the Web. *Information Research*, 10 (2). Retrieved January 25, 2020, from <http://www.informationr.net/ir/10-2/paper213.html>
- Nadler, D. M., & Furman, V. M. (2001). Access board issues final standards for disabled access under Section 508 of Rehabilitation Act. *Government Contract Litigation Reporter*, 14 (19), 14.
- Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: a multiple item scale for measuring consumer perception of service quality. *Journal of Retailing*, 64 (1), 12-37.
- Webb, H. W., & Webb, L. A. (2004). SiteQual: an integrated measure of web site quality. *Journal of Enterprise Information Management*, 17 (6), 430-440.
- Xie, H. (2006). Evaluation of digital libraries: Criteria and problems, from users' perspectives. *Library and Information Science Research*, 28 (3), 433-452.
- Xu, F., & Du, J. T. (2018). Factors influencing users' satisfaction and loyalty to digital libraries in Chinese universities. *Computers in Human Behavior*, 83, 64-72,
- Zhang, Y. L., Bi, R. F., & Xiao, M. (2017). Studying on enhancing readers' satisfaction model of electronic service quality in library based on LibQUAL+ and Kano. *Procedia Engineering*, 174, 260-266. Retrieved January 25, 2020, from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877705817301327>
- Zhu, Q. (2002). *5S Graph: a modeling tool for digital libraries*. Master's thesis, Department of Computer Science, Virginia Tech.

استناد به این مقاله:

ترکاشوند، فتانه؛ طهماسبی لیمونی، صفیه؛ رضوی، سیدعلی اصغر (۱۳۹۸). شاخص‌های عملکرد کتابخانه‌های دیجیتال. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۳۰ (۴)، ۲۴-۳۷.

Turkish Proverb Books as Reference Works: an Evaluation

H. Mokhtari¹

Received: 24, Aug. 2019

Accepted: 17, Sep. 2019

Purpose: Turkish proverb dictionaries published in Turkish speaking regions of Iran are evaluated to explore to the extent they meet the criteria of reference works.

Methodology: The list of books in the subject published in Iran was prepared by searching in the online catalog of the National Library of Iran. Thirty-four titles were identified and examined carefully using a researcher-made checklist based on the criteria proposed in the LIS literature for reference works.

Findings: Overall, the titles examined failed to meet the criteria. Problems include the lack of user guides, lack of cross-references, lack of detailed endbook indexes, and lack of unstructured entry contents.

Conclusion: Preparing a handbook for future authors and greater involments of the academics in preparing such works are proposed.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

DOI: 10.30484/nastinfo.2019.2187.1838

1. Assistant Professor,
Knowledge and Information
Science, Payamenoor
Universtiy, mokhtariazad@
gmail.com

Keywords:

Reference works, Turkish proverbs, Evaluation, Iran

ارزیابی ویژگی‌های مرجع‌شناختی کتب ضرب‌المثل‌های ترکی

حیدر مختاری^۱

دریافت: ۹۸/۰۶/۰۳ | پذیرش: ۹۸/۰۶/۲۷

۱. استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه
پیام‌نور mokhtariazad@gmail.com

هدف: ارزیابی کتاب‌های ضرب‌المثل‌های ترکی منتشرشده در مناطق مختلف ایران از لحاظ رعایت معیارهای منابع مرجع.

روش: فهرست نسبتاً کاملی از کتب ضرب‌المثل‌های ترکی از فهرست اینترنتی کتابخانه ملی ایران فراهم و اصل آثار تهیه شد. با تدوین سیاهه واریسی پژوهشگرساخته حاوی معیارهای ارزیابی آثار مرجع از این دست، این کتب طبق این معیارها بررسی شدند.

یافته‌ها: معیارهای کتاب‌های مرجع در تدوین آثاری که بررسی شد، به‌ویژه از نظر راهنمای جامع استفاده، ارجاعات داخل متن، نمایه‌های پایانی و ساختار مدخل‌ها در حد مطلوب رعایت نشده است.

نتیجه‌گیری: لازم است برای تدوین چنین آثاری دستنامه تدوین شود و دانشگاهیان در تدوین آنها مشارکت کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

کلیدواژه‌ها

منابع مرجع، ضرب‌المثل‌های ترکی، ارزیابی، ایران

مقدمه

زبان ترکی هم مانند بسیاری از زبان‌ها و گویش‌های رایج در ایران اصطلاحات و تعابیر غنی و گنجینه‌ای بزرگ از ضرب‌المثل‌ها دارد. در دهه‌های اخیر، فرهنگ ضرب‌المثل‌ها و اصطلاحات عامیانه ترکی، از آذربایجان گرفته تا شیراز و خراسان بزرگ در ایران منتشر شده است؛ اما تدوین‌کنندگان و ناشران این آثار کمتر به معیارهای شناخته‌شده در تدوین و نشر کتاب‌های مرجع و فرهنگ‌های عامیانه توجه داشته‌اند. پژوهش حاضر می‌کوشد نقاط ضعف این منابع را از این منظر نشان دهد و به انتشار باکیفیت‌تر آنها در آینده کمک کند. به علاوه، این مقاله می‌تواند راهنمای ارزیابی آثار مرجع در ادبیات عامیانه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی باشد.

معیارهای عمومی و اختصاصی چندی برای ارزیابی انواع منابع مرجع پیشنهاد شده است (Katz, 2002؛ مرادی، ۱۳۸۶):

- اعتبار و تخصص پدیدآورندگان (نویسنده یا گردآورنده، ویراستار و ناشر)؛
  - روزآمدبودن اطلاعات براساس ویرایش‌های مختلف و تجدیدنظرهای چندباره اثر؛
  - مشخص کردن دامنه، حدود، و گستره موضوعی اثر برای مخاطب؛
  - داشتن راهنمایی جامع برای استفاده از مطالب و محتوای اثر؛
  - غنا و کفایت مطالب عرضه‌شده ذیل هر مدخل؛
  - داشتن نظم و سازماندهی منطقی برای دسترسی سریع و آسان به مدخل‌ها و اطلاعات آنها؛
  - داشتن ابزارهای کمکی، مانند ارجاعات برای بازیابی مطالب مرتبط میان مدخل‌ها و دارابودن انواع نمایه‌های عمومی و اختصاصی برای بازیابی انواع اطلاعات داخل مدخل‌ها؛
  - حروف‌چینی، چاپ، و صحافی مناسب و کاربرپسند.
- امروزه، مجلات و منابعی در معرفی و نقد آثار مرجع منتشر می‌شود؛ مانند راهنمای کتب مرجع^۱ از انجمن کتابخانه‌های آمریکا و راهنمای منابع مرجع^۲ از انجمن کتابخانه‌های بریتانیا. در ایران اثر مشابه آنها وجود ندارد. کتاب‌های چند متن درسی دانشگاهی درباره آثار مرجع منتشر شده است؛ اما در آنها به منابع مرجع فرهنگ‌های عامیانه، به‌ویژه در زبان‌های محلی نپرداخته‌اند. البته مرادی (۱۳۸۶) در یکی از همین متون در بخش فرهنگ‌های عامیانه فقط چند منبع به زبان فارسی (مانند کتاب کوچک از احمد شاملو) و انگلیسی را معرفی کرده است.

1. Guide to Reference Books
2. Guide to Reference Material

فراشباشی آستانه و فتاحی (۱۳۸۷) تعداد ۳۰۳ عنوان کتاب مرجع چاپ‌شده در سال‌های ۱۳۷۴ تا ۱۳۸۳ را بررسی کردند و دریافتند معیارهای ساختاری مربوط به زودیابی و دسترسی آسان به محتوای آنها چندان رعایت نشده است.

روش‌شناسی

ابتدا از فهرست برخط کتابخانه ملی (<http://opac.nlai.ir>) با واردکردن سرعنوان موضوعی «ضرب‌المثل‌های ترکی» و افزودن واژه «ایران» رکورد ۴۱ کتاب بازیابی شد. هفت رکورد به سبب آنکه اثر مربوط به آنها ساختار مرجع نداشت و تک‌نگاشت محسوب می‌شدند حذف شد. براساس معیارهای ارزیابی فرهنگ‌های عامیانه سیاهه واریسی‌ای پژوهشگر ساخته با ۸ گویه و ۱۶ زیرگویه تدوین شد. چهار تن از متخصصان مرتبط (یک نفر مدرس ادبیات عامیانه در مقطع کارشناسی ارشد، دو مدرس علم اطلاعات و دانش‌شناسی، و یک کتابدار بخش مرجع شاغل در یک کتابخانه عمومی) روایی این سیاهه واریسی را با تغییراتی اندک تأیید کردند.

زیرگویه‌های مربوط به اعتبار پدیدآورندگان (مانند اعتبار نویسنده، ویراستار، تخصص ناشر و...) نیاز به جستجو در آثار این افراد و سابقه ناشر داشت. این معیارها با بررسی پیشینه مؤلفان و ناشران آثار بررسی شد. معیار اعتبار نویسنده، داشتن دست‌کم یک اثر مرتبط و معیار مربوط به ناشران هم مسامحتاً نشر آثار به زبان ترکی (و نه تخصص در کار انتشار منابع مرجع) بود؛ چرا که ناشر تخصصی این منابع به زبان ترکی در ایران وجود ندارد. معیار روزآمد بودن هم وجود ویرایش‌های بعدی بود. مشخص بودن یا نبودن دامنه، حدود، و گستره موضوعی اثر با مطالعه مقدمه اثر تعیین شد. بود یا نبود متن راهنما که خواننده را با ساختار مدخل‌ها آشنا کند و طرز بازیابی اطلاعات را نشان دهد، معیار گویه دیگر بود. معیار غنا و کفایت توضیحات ذیل هر مدخل شامل بیان کاربردها و نیز توضیح ریشه و حکایت مربوط به ضرب‌المثل بود. معیار داشتن نظم و سازماندهی منطقی برای دسترسی سریع و آسان به ساختار هر مدخل بود. ارجاعات برای بازیابی مطالب مرتبط میان مدخل‌ها و انواع نمایه‌های عمومی و اختصاصی برای بازیابی انواع اطلاعات ملاک وجود ابزارهای کمکی در بازیابی اطلاعات در نظر گرفته شد. درباره کیفیت حروف‌چینی و چاپ و صحافی مناسب (گویه آخر) از سه کتابدار بخش مرجع (دو نفر از کتابخانه عمومی و یک نفر از کتابخانه ملی) نظرخواهی شد.

یافته‌ها

جدول ۱ فراوانی و درصد رعایت معیارهای کیفیت آثار مرجع را در کتاب‌های ضرب‌المثل‌های ترکی بررسی شده ارائه می‌دهد. داده‌ها میزان رعایت معیارها (با میانگین ۲۴ درصد) را مطلوب نشان نمی‌دهد.

جدول ۱. میزان رعایت‌شدن ویژگی‌های مرجع‌شناختی در کتب ضرب‌المثل‌های ترکی

ردیف	موضوع	تعداد کتب بررسی شده	تعداد (درصد) آثار واجد شرایط	توضیحات
۱	تخصص نویسنده	۳۸	۹ (۲۴)	چهار اثر دو نویسنده داشت.
۲	تخصص ویراستار	۲	۰ (۰)	
۳	سابقه ناشر	۲۴	۱۳ (۵۴)	نشر کتب به زبان ترکی آذری
۴	نوبت ویرایش	۳۴	۰ (۰)	تجدید ویرایش
۵	بیان دامنه موضوعی و مبنای تفکیک مدخل‌ها	۳۴	۰ (۰)	بیان حدود و گستره موضوعی و مبنای تفکیک مدخل‌ها
۶	داشتن راهنمای جامع	۳۴	۰ (۰)	
۷	فقط ذکر مثل / اصطلاح	۳۴	۱۲ (۳۵)	
۸	بیان موارد کاربرد مثل / اصطلاح	۳۴	۱۵ (۴۴)	
۹	ذکر ریشه و حکایت مثل / اصطلاح	۳۴	۷ (۲۰)	
۱۰	داشتن نظم الفبایی	۳۴	۳۰ (۸۸)	تناقضات فراوانی در چینش الفبایی مدخل‌ها
۱۱	داشتن ساختار موضوعی	۳۴	۲ (۶)	ساختار موضوعی فاقد نظم منطقی
۱۲	داشتن سایر ساختارها	۳۴	۰ (۰)	
۱۳	استفاده از ارجاعات	۳۴	۰ (۰)	ارجاعاتی که به بازیابی کلمات، اصطلاحات و مدخل‌های مرتبط و مشابه کمک کنند.
۱۴	داشتن انواع فایه	۳۴	۰ (۰)	
۱۵	حروف چینی مناسب	۳۴	۲۹ (۸۵)	احتمال مراجعه فراوان و افراد مختلف وجود این معیارها را
۱۶	چاپ و صحافی مناسب	۳۴	۶ (۱۸)	برای این آثار ضروری می‌کند.
	مجموع	۵۰۶	۱۲۳ (۲۴)	

از میان نویسندگان و گردآورندگان ۳۴ اثر، ۹ تن سابقه نشر کتاب یا مقاله علمی در موضوع را داشتند. فقط دو عنوان از آثار ویراستار داشتند؛ اما اینان هیچ‌یک سابقه ویرایش یا تألیف اثر تخصصی نداشتند. این در حالی است که داشتن گروه متخصص برای تدوین آثار مرجع بر غنا و درستی و اعتبار اطلاعات آن می‌افزاید. تنها ۱۳ ناشر تخصص و سابقه نشر کتب ترکی داشتند. هیچ‌یک از ناشران سابقه انتشار آثار مرجع به زبان ترکی نداشتند. هیچ‌کدام از آثار ویرایش بعدی نداشتند.

در برخی آثار، به‌ویژه در مقدمه آنها، به موضوع اثر اشاره شده بود؛ ولی تفکیک موضوعی مدخل‌ها و گستره و دامنه کار برای خواننده اثر روشن نشده بود؛ حال آنکه همگی مانند ظفرخواه (۱۳۷۰) حاوی ضرب‌المثل، اصطلاحات عامیانه، و حتی دعا و نفرین بودند.

راهنمای جامع برای استفاده در هیچ‌کدام از آثار وجود نداشت و صرفاً در مقدمه بیشتر آنها به الفبایی بودن مدخل‌ها اشاره شده بود.

در برخی آثار هر مدخل صرفاً حاوی ضرب‌المثل یا اصطلاح عامیانه ترکی، بدون توضیح است برخی نیز فقط ترجمه فارسی ضرب‌المثل را ارائه کرده‌اند و درباره کاربرد مثل توضیح نداده‌اند. فقط در سه منبع، روایات و حکایات و ریشه برخی مثل‌ها و اصطلاحات آمده است.

هر چند نظم حاکم بر مدخل‌ها عمدتاً الفبایی است، تداخل آ با الف (مانند: قمری، ۱۳۸۸) و تفکیک نشدن چهار مصوت او (o)، او (u)، او (ö) و او (ü) (مانند وفایی، ۱۳۸۵) برای خواننده مشکل‌آفرین است. در برخی آثار، ترتیب الفبایی در حروف دوم به بعد رعایت نشده است و نمونه‌های بسیاری از بی‌دقتی در این باب دیده می‌شود. برخی حتی نظم الفبایی هم ندارند.

هیچ‌یک از آثار نمایه یا ارجاع نداشتند. واژه‌های مترادف (مانند آتا و دده، هر دو به معنای پدر)، یا مرتبط (مانند آرواد به معنای زن و ار-آرواد به معنای زن و شوهر)، ارتباط آنها را ارجاع آن کلمات به همدیگر مشخص می‌کند. این گونه است که احتمال بازیابی مدخل‌های مرتبط افزایش می‌یابد. برای نمونه، درباره نمایه‌ها نیز اگر خواننده در جستجوی ضرب‌المثل‌هایی باشد که در آنها کلمه آت (اسب) به کار رفته است، به جز ضرب‌المثل‌هایی که با این کلمه شروع شده‌اند، نمی‌تواند مدخل‌های دیگر حاوی این کلمه را پیدا کند.

کتابداران مرجع چاپ و صحافی ۶ منبع و نوع حروف‌چینی ۲۹ منبع را مناسب کتب مرجع دانستند.

نتیجه‌گیری

کاستی‌های کتاب‌های مرجع ضرب‌المثل‌های ترکی، نداشتن نمایه‌های کمکی، استفاده‌نکردن از ارجاعات یک‌سویه و دوسویه، نداشتن راهنمای جامع استفاده، و مشکلات ساختاری در متن مدخل‌ها بود. رفع این کاستی‌ها در زودیابی مطالب و بهبود کارکرد این آثار بسیار مؤثر است. تدوین ضرب‌المثل‌ها براساس موضوع، البته براساس استانداردهای جهانی (نگاه کنید به ۱۶-۲۰، Mider, 2004) هم لازم است. رفع این نقایص بیش از همه مستلزم مشارکت متخصصان دانشگاهی در تدوین و توجه ناشران به ویژگی‌های این دست آثار است. وقت آن رسیده است که در گردآوری و تدوین ضرب‌المثل‌ها، معیارهای علمی و مرجع‌شناختی و مقتضیات امروزی رعایت شود تا این آثار به کار پژوهش، آموزش، و مطالعه آیند و با اقبال بیشتر روبه‌رو شوند. پیشنهاد می‌شود گروهی از متخصصان فرهنگ عامه، زبان و ادبیات ترکی، و علم اطلاعات و دانش‌شناسی دستنامه‌ای برای تدوین آثار مرجع تدوین کنند. نیز توصیه می‌شود منابع مرجع فرهنگ عامیانه دیگر مناطق ایران به‌همین شیوه ارزیابی شوند.

مآخذ

- حری، عباس (۱۳۷۱). مفهوم کتاب مرجع. تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی، ۲ (۱)، ۲۲-۲۴.
- فراشباشی آستانه، محبوبه؛ فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۸۷). بررسی میزان رعایت معیارهای ساختاری منابع مرجع چاپی فارسی. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۱ (۱)، ۸۱-۱۰۲.
- Katz, W. A. (2002). *Introduction to reference work* (2 volumes). 8th edition. Boston: McGraw-Hill.
- Mieder, W. (2004). *Proverbs; a handbook*. London: Grnnnwood Press.
- Stevens, N. (1987). Evaluating reference books in theory and practice. *The Reference Librarian*, 6 (15), 9-19.

استناد به این مقاله:

مختاری، حیدر (۱۳۹۸). ارزیابی ویژگی‌های مرجع‌شناختی کتب ضرب‌المثل‌های ترکی. مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ۳۰ (۴)، ۳۸-۴۴.